

SÖYLEŞİ

KELÂM İLMİNİN GÜNÜMÜZDEKİ YANSIMALARI ÜZERİNE ÖĞR. GÖR. AHMET HİLMİ TAŞCI İLE SÖYLEŞİ

Tuğba Gezen

Sayın Hocam, kelam ilminin günümüzdeki yansımaları nelerdir ? Bizlere bilgi verebilir misiniz?

İnsanoğlunun asırlarda hatta ilk çağlardan beri aklına takılan varlıkla ve kâinatla ilgili sorular olmuştur. Bu durum felsefî olarak ta konuşulmuş ve tartışılmıştır. İnsanın varoluş hikâyesinin anlamlandırılması semavî dinler açısından da zaten ana meselelerden birisidir. Bu bağlamda insanın aklına takılan soruların yaşadığı çağla ilgisi olmakla beraber insanın tabiatıyla derin bir bağlantısı vardır. Yani bu sorular sadece modern çağa özgü değildir. Günümüzde kelam ve akaidle ilgili tartışmaların sadece modern çağda gündeme geldiğini söylemek eksik bir bakış açısı olur. Bu soruların takdir edersiniz ki insanoğlunun içinde bulunduğu iletişim ağı ve yaşadığı dönüşümlerle paralel olması gerekir. Bu anlamda daha önceki kelam ve mezhepler tarihi kitaplarında Tabiiyyûndan (tabiatçılardan), bugünkü pozitivistlerden veyahut nihilistlerden bahsediliyor. Hatta kelâm kitaplarının girişinde bilgi başlığı altında varlığın hakikatinin olduğu ve bu hakikatin bilinebileceği ilk başta vurgulanıyor. Bu vurgu o günkü inadiyye, indiyeye, laedriye, dehriyye (ateistler) dediğimiz gruplara birer cevap mahiyetindedir. Bu anlamda o zamandan beri bu sorulara aslında birer cevap aranmış ve netice olarak İslam âlimleri ve kelam geleneği bu sorulara farklı cevaplar üretmişlerdir.

Günümüze bakacak olursak bu sorular farklı suretlerde farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle bilişim çağının insana verdiği sınırsız iletişim gücü ve bu bağlamda Rönesans sonrası batı medeniyetinin insanlığa vermiş olduğu özgüven ve sorgulama geleneği insanları bu konuda sorular sormaya sevk etmiştir. Yani şirk dediğimiz, politeizm dediğimiz Allah'ın dışında bir takım varlıkları ilâh edinme meselesi bugün direkt bir cahiliye şirki anlamında tartışılmasa bile günümüzde insanoğlunun, farklı varlıklara atfettiği sınırsız güç, bir nevi tanrısallık yine gündemimize giriyor. Kader tartışmaları da günümüzde hemen hemen her plâtförmda gündeme gelen sorulardır. Bu sorular insanın varoluşsal sorunları olduğu için

o zamanlar gündeme geldiği gibi bugünde gündeme gelmektedir. Bu sorular her asırda şekil değiştiriyor mahiyet değiştiriyor denebilir. Bu durumdan mütevellit bizim kelâm geleneğinde bir ayırım vardır; ana konular yani öz konular vardır ve bunlar sabittir. Usûl yani esas olan konular vardır ki bu konulara kelâm literatüründe mesâil diyoruz. Bir de vesâil denen konular vardır ve bunlar değişebilir. XX. yy insanına maddeyi yahut varlığı anlatırken kullandığımız dille, XII. ve XVI. yy insanına anlattığımız dil aynı olmayacaktır yani hepsine kendi döneminin diliyle hitap edilmelidir. Öncelikle bu soruların tüm insanlığın fitratında, varoluşunda, hamurunda olan sorular olduğunu kabul etmemiz ve daha sonrasında ise içinde yaşadığımız toplumun şartları ve o çağın gündeme getirdiği sorularla paralel olarak bu konuların nasıl ele alınabileceğini ve gündeme getirilebileceğini konuşmamız gerekir. Aksi halde günümüz insanına, özellikle teknik ilerlemenin hayatın her tarafında hâkim olduğu bir çağda, klasik dille veyahut nazari bir dille varoluş problemlerini anlattığımız zaman konular askıda kalıyor. Kendi yaşadığı gerçeklikle özdeşleştirerek, onunla bağlantılar kurarak anlatmaya çalıştığımız zaman bu bahsettiğimiz kelimeler problemleri kısmen rayına oturuyor. Ancak akademik kelimeler çalışmaları kendi mecrasında nazari derinliğini artırarak devam edecektir. Bahsettiğimiz biraz da kelimeler ve tebliği münasebetinin nasıl olması gerektiği konusuna taalluk ediyor.

Hocam pekâlâ sizler, bu konu ile alakalı yaşadığınız tecrübeleri bizlerle paylaşabilir misiniz?

Tabi ki. Bu konu ile alakalı şöyle bir hadise yaşadım. Gelen bir davet üzerine bir liseye söyleşiye gittim. Davet sebebim Ateizm, Agnostisizm ve Deizm gibi çağdaş dini akımların gençlik üzerindeki etkileriydi. Bu tarz etkinliklerde hareket tarzımız gençliğe kendi dilinde cevap vermeye çalışmak, onun fikrini çürütmek maksadıyla hareket etmeden rencide etmeden, sorusunu basite indirgemeden uygun bir dille cevap vermektir. Öğrenci değilde iş dünyasından birinin sorularına ise yine bulunduğu ortam ve o ortamın dili ile cevap verilmelidir. Ayrıca soruların kapsamı sınırlandırılmamalıdır ki o an cevap bulunamasa bile not alınıp sonrasında soruyu soranla irtibata geçilmesi, durumu daha önemli kılacaktır. Gittiğimiz etkinlikte lise 3. Sınıfa gittiğini öğrendiğim bir öğrenci şöyle bir soru sordu: “Hocam ben dünyaya isteyerek gönderilmedim, tercihi ben yapmadım! Bundan dolayı neden ben yaşamış olduğum şeylerden sorumlu oluyorum?” Ben de: “Sen şuana kadar ki hayatında bilgiler edindin, birçok güzelliği gördün ve yaşadın, birçok insanın eğitim dahi almaya gücünün olmadığı zamanda sen eğitim aldın ve güzel bir seviyeye kadar geldin. Muhtemelen hayallerin var.” dedim. Ardından kendisine yine kendi iç dünyasından bir soru

yönelttim.“Şuanda ailen seni karşısına alsa ve dese ki: “sen bu eğitim işine kendi iradenle başlamadın. Biz seni götürdük anaokuluna kaydettik. Okumayı öğrendin, okumanın zevkini aldın, yeri geldi problemlerle karşılaştın, onları çözdün ve mutlu oldun. Bu süreçte bambaşka duygular edindin ve kendini keşfettin. Ama bu sürece kendi isteğinle başlamadığın için bu süreci yok sayıyoruz ve üniversite sınavına girmeni istemiyoruz deseler kabul eder miydin?”

Öğrencinin cevabı ise beklediğim gibi oldu: “Hocam olur mu öyle şey? O kadar emek verdim, o kadar yol yürüdüm, kendi isteğimle olmasa bile hayallerime açılan bir kapıyken nasıl olur da emeklerimi yok sayarım.”

Ben konuşmama devam ettim: “Her birimizin, Allah’ın halifesi yani ‘İnsan’ kavramını yaşatabilmesi için bir hikâyesi vardır. Bizi biz yapan, değerli yapan bu hikâyedir. Yani başlangıcını ve sonunu bilmiyorduk diyerek bir yere varamayız. Önemli olan başlangıç ve son arasında kendi irademizle yürüdüğümüz yoldur.”

Yine başka bir öğrenci şöyle bir soru sordu: “Hocam siz diyorsunuz ki inanan insan şunları yaparsa cenneti kazanır, tam aksini yaparsa cenneti kaybeder. Ama öyle insanlar var ki inanmasalar bile trafik kurallarına uyuyor, insanlara yardım ediyor, gülenle gülüyor, ağlayanla ağlıyor, bilimsel bir takım icatlarda bulunuyor; kısacası insanlığa faydalı oluyor. Bu faydalı işleri yapanların inançsız olduğu için ebediyen cehennemde olacaklarını söylersek sizce bu adil mi?”

Bu soru sorulduğu an ortamla göz göze geldiğimde öğrencilerin vereceğim cevap ne olacak diye pür dikkat bana doğru odaklandıklarını fark ettim. Bu gibi sorular zihinde farkındalık oluşturur. Yani otomobille ilgili bir soru sorulsa herkesin ilgisini cezpt etmez ancak varoluşsal bir soru olduğu için, herkesin varoluşuna dokunduğu için tüm dikkat soru ve cevaba yöneldi. Aslında orada birine cevap vereyim mantığıyla hareket etmeden, her şeyi en iyi bilen olduğunuzu düşünmeden ve karşı tarafın tezini çürüteceğim mantığıyla hareket etmemeli. Samimiyetle ve ahlaki boyut göz önüne alınarak cevap verildiği takdirde bir nevi öğrencide kelam ve akaid açısından bir bilinç ve bir çıkış yolu sunuyor. O çıkış yolu vereceğiniz cevabın kendisi değil, verdiğiniz cevaptaki samimiyette bulunuyor.

Olaya dönersek, öğrenciye yine sınıfını sordum ve lise sonda olduğu bilgisini paylaştı ve sorularıma: “ Sen üniversite sınavına gireceksin değil mi? Üniversite sınavına neye dayanarak gireceksin? Girmene imkân veren şey nedir? Meselâ biri sana üniversite sınavına giremeyeceğini iddia etse sen bu durumda ne sunacaksın?”

Öğrenci: “Lise son sınıftayım. Mezuniyet belgem olacak ve buna dayanarak bu sınava girmeye hakkım var. Bu şartları taşıyan herkesin bu sınava girmeye hakkı olduğu ifade ederim.” dedi.

Ben bu cevabın ardından şöyle bir soru yönelttim: “Birisi belgesinin olmadığını, okul okumadığını ama çok sayıda kitap okuduğunu, sabah akşam ders çalıştığını ve kütüphaneden çıkmadığını söylese ve görevliler de sınava girmesine müsaade etse. Sınava göre bu kişi senin kazanacağın bölümü birkaç puan alarak kazansa ve yerleşse kabul eder misin?”

Öğrencinin: “Hayır hocam, niye kabul edeyim? Ben o kadar okudum, diploma aldım. Onun diploması yokken okul okumamışken sınava girmesi âdil olmaz” dedi. Ben de bu cevap üzerine şöyle dedim: “Bu örnekten yola çıkarak olayları ve kişileri soruya yerleştirelim. Sen kendin kitap okumuş hatta senden daha fazla bilgiye sahip olan birinin sırf diploması olmadığı için sınava girmesini lâıyk görmedin. Çünkü şarta bağlıyorsun; şu olmadan kabul olmaz diyorsun. Bizim bir öğrenci belgemiz varsa bu belge sınava girmemizi sağlıyorsa biz bu benzetmeden hareketle cennete girebilmek için de bir iman belgesi şartının var olduğunu söylüyoruz. İnancı olmasa da insana faydasından dolayı filozoflar ya da bilim adamları cennete girmesi gerektiğini söylemek diploma olmadan sınava girsin, benim kazanacağım bölümü kazansın anlamına gelmektedir. Bir şeyi hak etmek belli yeterlilikleri yerine getirmekten geçmektir ki meselenin özü budur. Evet, yaptıkları buluşlar insanlık yararına şüphesiz. Kendilerine müteşekkirimiz. Lâkin bunlar sadece dünya ile sınırlıdır yani metafizik yönünün olması gerekir ki bu yön ise bambaşka yeterlilik belgelerini gerektiriyor. Üniversite hazırlık sınıfından dil yeterlilik belgesini almadan 1. Sınıfa geçememek de yine buna örnektir diyebiliriz” diyerek cevaplamaya çalıştım.

Bu cevapla öğrencinin bütün soru işaretlerini ortadan kaldırmasak ta en azından bu konudaki ilk şüpheyi makul bir zemine çekmiş oluyoruz. Öğrenci de böyle bir durumun adaletsizlik olacağını dile getirmiş oldu. Asıl amaç ta bu idi.

Hâsılı kelâm ona sorduğum sorular ve verdiğim cevaplar tamamıyla gençlerin kendileriyle alakalı soru ve cevaplardı.

Hocam pekâlâ bu bağlamda inancı olmayan birinin arkasından ‘Allah razı olsun ‘demenin bir hükmü var mıdır?

Teşekkür etmenin bir sakıncası yoktur lakin inancı olmayan biri için Allah’ın razı olmasını dilemek dinen caiz değildir. Bu ifade daha çok ağız alışkanlığı veyahut teşekkür mahiyetinde kullanılan bir ifadedir diyebiliriz. Onlar için “Allah hidayet buyursun” demek daha doğrudur.

Buradan hareketle bu tarz sorulara kelam ilminin vermiş olduğu formasyonla ışık tutmaya çalıştığınız zaman karşınızdakinin inanç dünyasında bir boşluğu doldurmuş oluyorsunuz. Amaç tamamen ikna etmek değil, Cenâb-ı Hak, Kasas Suresi 56. Ayeti şerifte buyuruyor; “Kuşkusuz sen sevdiğini hidayete eristiremezsin. Ama Allah dilediğini hidayete erdirir ” diye buyurmaktadır. Ayeti kerimeden yola çıkarak hidayet yani bütün sorunları çözmek, kalplere nüfuz etmek kulları aşan bir durumdur. Kelam ve akideye dair meseleleri mevcut bilgimizle, çıkarımlarımızla ve yaklaşım tarzımızla aydınlatmaya çalışırız ve bir nevi yolu açmış oluruz ama hidayet meselesi tamamıyla Allah’ın yetkisinde olan bir tasarruftur. Kısacası kelâmî sorulara “böyle saçma soru mu olur?”vb. cevaplar vermek kelam ilmine yakışan bir düstur değildir. İnançla ilgili sorunlara ışık tutma gayretinde olan birinin verebileceği cevaplar değildir. Bu bağlamda, sorulan sorular basite indirgendiği ve ötelendiği takdirde gençliği de insanlığı da daha fazla problemlere sürükleyecektir.

Ezcümle: Gücümüz yettiğinde, hangi koşul ve mekânda olursak olalım muhatap kitlemize bu konuda elimizden gelen desteği onların anlayacağı dilde sunarsak, kelâmî problemlere karşı çözüm üretmiş oluruz ve bir sonraki nesle bu bayrağı devretmiş oluruz. Allah yar ve yardımcımız olsun.